

– Jeg har aldri oppfattet at jeg er blitt diskriminert på grunnlag av kjønn. Men fortsatt lurte noen eldre mannlige kolleger i mitt eget miljø på om de kan snakke fag eller om de skal gi meg kompliment for kjolen min når de møter meg.

Intervjuet: Guro Valen

Så sykler vi på Mjøsa

– Hm. Dette er ikke egentlig drikkevann, men det går vel bra til kaffe. Guro Valen fyller kolben med noe grågult fra en kran. Vi er på fysiologisk institutt, og jeg bedyrer grøssende og ikke helt sannferdig at jeg på ingen måte bruker melk. Eller radioaktive isotoper. Hun prøver i alle fall å være hyggelig, tenker jeg, men «time will show». Mitt utgangspunkt er at hun er litt skummel. Det går rykter om hennes manglende sans for høflig tomprat. Dessuten er det noe med fysiologilaboratoriets estetikk – luktene, lydene, vissheten om genmanipulerte små monstre som piler rundt i kulissene i påvente av planlagte grusomheter – som alltid har fylt meg med skrekkblandet fryd. Jeg sitter foreløpig ytterst på stolen i hennes lyse, vennlige kontor og forsøker å sette meg i lyttemodus. Så spør Guro Valen om kaffen var OK, og betror meg at hun har oppfattet at det er jeg som er den skumle. Isen er brutt. Vi er i gang.

Sykkel for fri grunnforskning?

– Du har stiftet en aksjon som ikke er umiddelbart begripelig. Hva i all verden er Sykkel for fri grunnforskning?

– Den offentlige finansieringen av grunnforskningen er betydelig lavere i Norge enn i land vi liker å sammenlikne oss med. Uten grunnforskning, ingen ny kunnskap i medisinen – eller verden for den del. Min bekymring er primært at det er så få midler til utdeling. Videre er jeg urolig for prioriteringen av de midlene som finnes – særlig at det aldri er penger til små, frie grunnforskningsprosjekter som ikke inngår i allerede etablerte programmer. Når midlene skal fordeles, fungerer kriteriene slik at pengene stort sett går til dem som har fått før. Både bredden og nybrottsarbeidet blir skadelidende ved en slik praksis. Særlig unge, ikke-etablerte forskere som ikke har noen «sugar daddy» i ryggen rammes. Og når krybben er tom, bites hestene. Det blir lett å henfalle til klaging og sutring. Sykkel for fri grunnforskning (SFFG) er rett og slett en ideell organisasjon som vil skaffe penger til fritt-

stående prosjekter i norsk grunnforskning. Dessuten er det jo et politisk stunt for å forsøke å forandre virkeligheten.

– Ved å sykle?

– Hvorfor ikke? Man ser jo stadig sponsorer som støtter gode prosjekter mot å bli synliggjort på en fordelaktig måte. Så tenkte jeg at sykling er en sunn og miljøvennlig aktivitet som er godt forenlig med vårt formål. Sponsorere kan bli veldig fint profilert ved at vi deltar i kjente langdistanseritt med draktreklame for dem, dessuten at de får logo og link på hjemmesiden vår, www.sykkeleforforskning.org. De betaler per sykkel kilometer – det er hele ideen. – Din?

– Ja. Jeg kan ikke fordra folk som sutrer. Man får heller forsøke å lage en strategi. Nå håper jeg på at de skikkelige rikingene i Norge oppdager oss og spytter i noen millioner. Vi kan love at midlene blir pløyd direkte inn i den gode sak, utelukkende til konkrete forskningsprosjekter.

– Etter mine opplysninger er legemiddelindustrien blant det du kaller «skikkelige rikingene»...

– Legemiddelindustrien er ikke interessert i å sponse grunnforskning i Norge. Vi produserer ikke piller i dette landet.

– Kan du gi eksempler på forskning som kan fenge den ikke-opplyste, men styrtrike målgruppen du beskriver?

Guro Valen overrekker meg et blodferskt eksemplar av SFFGs nyproduserte reklamebrosjyre. Datteren Nora (ti år) er avbildet på sykkel. Under overskriften *Slik har forskning gitt Nora en tryggere framtid* står listet opp behandling av en rekke vanlige tilstander. SFFG skal sykle for at listen kan forlenges med genterapi mot hjertesykdom, stamcelleterapi mot hjerneslag og immunmodulering mot kreft, for å nevne noe.

– Jeg vil tro at mange, både privatpersoner og bedrifter, kan tenke seg å støtte oss. Vår største utfordring er utadrettet informasjon, det å nå frem til potensielle og helst potente sponsorer. Min ambisjon er at vi skal sykle inn nok midler til et solid fond.

Brennende sjeler på sykkel som skal løfte norsk grunnforskning til nye høyder. Jeg kjenner varmen bre seg i kroppen. Dette er virkelig et desperat og vidunderlig prosjekt! – Og nå skal dere sykle på Mjøsa? I tradisjonen etter Dag Solstad?

– Rundt. I fjor var vi tre personer som syklet Trondheim – Oslo. I år har vi økt oppslutningen med 100 %, men halvert distansen og deltar i «Mjøsa Rundt».

Hun fanger opp min referanse til gymnaslærer Pedersens sykling på vannet. Den er ikke ironisk ment.

– Jeg skjønner at noen kan oppfatte dette som litt desperat, medgir Guro Valen. – Men, som jeg sier: En desperat situasjon krever en desperat handling. Jeg skrev forresten til Jens da han ble valgt til statsminister. Invierte ham til å ta med seg kunnskapsministeren opp hit, slik at de kunne få møte en gjeng vennlige, håndplukkede grunnforskere og lære litt. Han svarte aldri, og vi ser jo hvordan det går. Svenskene er mye bedre enn oss. De har for eksempel en ordning der unge, dyktige forskere får fire års etableringslønn, noe som gir dem tid til å danne nettverk og profilere prosjektene sine. Vi har ikke noe tilsvarende.

Trippel salto med styrkeløft

Skriveren min gikk tom for papir da jeg skulle skrive ut hennes curriculum vitae og liste over publiseringer. Guro Valen er etter hvert etablert godt oppe i hierarkiet i sitt eget forskningsmiljø.

– Jeg sender deg en oversikt over det jeg har. Du får plukke det du tror har interesse. Pompøs er hun ikke.

Før hun flyttet hjem til Norge for to år siden var hun strategisk leder for et av Karolinska Institutets prioriterte satsingsområder, in vivo kardiiovaskulær musefysiologi. Ved Universitetet i Oslo leder hun nå sin egen forskergruppe finansiert av Norges forskningsråd.

– Kan du forklare en alminnelig landsens allmennpraktiker hva dere driver med?

– Vi ser etter nye strategier for å redusere

Guro Valen

Født 20.3. 1960 i Oslo

- Cand.med. Universitetet i Oslo 1987
- Dr.med. 1994
- Professor i fysiologi, Universitetet i Oslo 2004
- Stifter av aksjonen Sykkel for fri grunnforskning i 2005

Foto Lise Åserud/SCANPIX

iskemisk hjerteskode. Der har vi to angrepsvinkler. Den ene er genterapi av skadede hjerter, den andre er å utvikle en ny immunterapi basert på immunforsvarets rolle i cel- lenes eget forsvar mot iskemi.

Neste høst skal hun være president for The Scandinavian Physiological Societys kongress i Oslo.

– Rett før du kom, fikk jeg fikk et hyggelig svarbrev fra ordføreren i Oslo. Jeg har bedt om en mottakelse i Rådhuset, og svaret var ja. Men tror du ikke jeg har bestilt feil dag! Den slags er ikke det jeg er best på.

På merittlisten står også ektemann med krevende karriere samt to døtre som nå er ti og 12 år gamle. Etter turnustjeneste i Torsken kommune ville Guro Valen bli kirurg. Det brakte henne til Tromsø.

– Jeg hadde bestemt meg for ikke å bli forsker. Far var forsker og aldri hjemme. Samtidig er han et av mine viktige forbilder, og han er fortsatt aktiv i en alder av 82 år. Du kan trygt si at jeg hadde et ambivalent forhold til forskning.

– Valen... Henry? Valgforskeren?

– Ja. Men på sykehuset i Tromsø fikk jeg klar beskjed om at hvis jeg ville ha jobb der, var forskning en forutsetning. Jeg fikk kontakt med en kollega som forsket på frie oksygenradikaler og var hektet fra dag én. Likevel var jeg bestemt på ikke å gi opp det kliniske arbeidet. Jeg fulgte løpet mot en karriere som hjertekirurg samtids som jeg disputerte og tok mål av meg til å videreutvikle forskningen. Min manns karriere medførte at vi flyttet til Sverige. Jeg fikk jobb på Karolinska Sjukhuset i Stockholm som underlækare i thoraxkirurgi. I løpet av disse årene fikk vi to barn. Jeg skjønte etter hvert at jeg måtte gjøre noen prioriteringer.

– Hvorfor det?

Guro Valen ser på meg et øyeblikk. Så ler vi lenge og innforstått.

– Du kan si det slik: Når man som kirurg har åpnet en brystkasse, kan man ikke gå før den er lukket. Men da vil barnehagen ha lukket døren for lenge siden.

Sånn er livet

Guro Valen pakket ned drømmen om å bli hjertekirurg for godt.

– Det er et av de mest smertefulle valg jeg har tatt. I etterkant tenker jeg at det var en lykke. Jeg slipper rutinearbeid, og jeg slipper å koseprate med pasienter og pårørende.

– Hva var det du sa?!

– Jeg slipper kosepraten. Det er ikke min stil. Forskning krever at du er på hugget, kreativ og alltid i forhold til problemer som oppstår. Det er både fascinerende og grusomt. Det er ingen menneskerett å forske. Man må vise at man duger og ha tro på at det man gjør er viktig. Jeg gaper høyt.

Tiden er inne. Jeg må stille henne det spørsmålet menn sjelden får og som jeg alltid mistenker kvinner for å lyve om når de blir spurt.

– Og familien din?

– Jeg er ikke den moren som stiller med nybakte boller, og egner meg bedre som rollemodell enn som omsorgsgiver. Vi to voksne har hver vår karriere og lite tid sammen. Hvis du spør om ungene har lidd under det, så er svaret ja. Det er sikkert ukorrekt, men åpenbart sant. De har savnet meg i situasjoner der jeg burde vært til stede for dem. Samtidig er de stolte av meg, i økende grad, for eksempel nå med denne sykkelaksjonen. Jeg tenker at mine prioriteringer handler om å ta et ansvar som i siste instans også skal sikre dem en bedre fremtid. De viktigste tingene hjemme tror jeg at jeg klarer å se og ta vare på. Det jeg har forhandlet bort for egen del er hvile. Jeg har måttet planlegge hver time på døgnet og er blitt ekstremt effektiv.

Hun sier det som det er, uten forsøk på å omskrive eller unnskyld seg, vel vitende om at dette ikke er fortrolig venninneprat, men et intervju som skal bli stående. Nei, alt går ikke like bra. Guro Valen har satset på det hun har villet aller mest og fått det til. Hun angreir ikke. Og hun gjør rede for de røde tallene i livets regnestykke uten å klage eller skylde på andre.

– Det vil alltid være situasjoner der man kommer til kort. Kvinner har en tendens til å dekke seg bak kjønn og henfalle til å jakte på syndebukker. Til sjuende og sist har man bare seg selv å stole på.

– Men du kan vel også trenge støtte og trøst på veien, selv om du ikke liker å klage?

– Jeg har hatt gode hjelpere underveis i min karriere, kolleger som har løftet meg frem og opp på et profesjonelt plan. Men ellers har jeg nok lært meg å leve uten å forvente omsorg. Jeg tror mange kvinner, også de moderne, velutdannede, går inn i ekteskapet med en slags urealistisk forventning om å bli tatt vare på. Mange blir skuffet, deretter bitre. Far lærte meg at man må riste av seg nederlag og gå videre uten å dvele ved dem. Det er få kvinner som kjører et sånt løp som jeg gjør. Jeg har en venninne i Sverige som er av samme slag. Hun har for eksempel lært meg å lage bra bursdagselskaper for små barn med minimal innsats.

– Jeg glemte å spørre deg hva du er mest stolt av i livet ...

– Det må være da jeg lyktes med den første studien på transgene mus. Det var et banebrytende arbeid i grenselandet mellom hjertefysiologi og molekylærbiologi. På det området har jeg vært en pioner.

Kvinner på randen

Dette har vært en uvanlig samtale. Befriende tydelig. Kanskje har hun rett i at det er for mye koseprat og for lite direkte tale i verden.

– Bare ett spørsmål til slutt av ren nysgjerrighet. Hvordan så de transgene musene dine ut?

– De var kjempesvære. Fete. Ja, du vet, sånne... Guro Valen begynner å le. Jeg ler fortsatt. Ikke alt egner seg på trykk.

Elisabeth Swensen

elswense@online.no
Tidsskriftet